

'Kroniek'

MEDEDELINGEN
OUDHEIDKUNDIGE KRING
VOORST

18e jaargang nr. 1
1995

Oudheidkundige Kring Voorst

1995 18e jaargang nr. 1

Dagelijks bestuur :

- Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eck, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, telefoon 05712-71546
- Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11,
7391 TJ Twello, telefoon 05712-72037
- Penningmeester : M. Niemeijer, Schoolstraat 31,
7383 CC Voorst, telefoon 05758-1499
- Redactie-adressen: H. Kleinjan, Van der Duyn van Maesdamstraat 4,
7391 VM Twello, telefoon 05712-76458
- H.J.I. Wolke, Burg. v.d. Feltzweg 39,
7391 HL Twello, telefoon 05712-74928

De contributie bedraagt f 25,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres f 30,-. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.
Niets uit deze uitgave mag overgenomen worden zonder toestemming van de redactiecommissie.

Inhoud

	Blz.
Voorwoord	2
Van de bestuurstafel	3
Ons foto-archief	5
Nieuwe aanwinsten	6
Oude foto's spreken	7
Reactie van een lezer	8
Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello Deel 23B	9
Processen-verbaal uit het verleden I	14
Processen-verbaal uit het verleden II	15
Nieuws van het streekarchief	16
Gewone aparte dingen	17
De beginjaren van het politiebureau in Voorst	18
Piet Coldewey, de bloemenschilder van de Parkelaer	21
Het uitwendige van de middeleeuwse toren van Voorst	24
Het oude Postkantoor	26/27
Grafisch Museum	28
Redactie Kroniek	2
L. Sevenster	3
L. Sevenster	5
G.H. van der Goot-van Eck	6
L. Sevenster	7
G.J. Heijnen	8
D. Lekkerkerker	9
J.E. Hilhorst-Haars	14
Gerard Vrieling	15
J.A. de Ruiter	16
L. Sevenster	17
E. Voskuylen-ter Burg	18
M. Ooms	21
Z. Kolks	24
Tinus van het Slyck	26/27
	28

Foto omslag:

Villa "De Parkelaer": de veranda met bloeiende goudenregen (zie het artikel 'Piet Coldewey, de bloemenschilder van de Parkelaer'). Coll. O.K.V.

Voorwoord

Geachte lezer!

Voor u ligt de eerste Kroniek van 1995. Tegelijkertijd is dit het eerste nummer waaraan de heer J. Lubberts niet meer heeft meegewerkt. Na zeventien jaargangen Kroniek samengesteld te hebben, wil hij zich nu meer gaan toeleggen op het archiefspeurwerk en het schrijven. Zonder hem te zeer te verplichten, willen de overgebleven redactieleden vanaf deze plek wel even kwijt, dat ze met spanning wachten op de resultaten hiervan...

In deze Kroniek het jaarverslag van onze Oudheidkundige Kring Voorst. U leest daarin, dat het ledental opnieuw is gestegen. De nieuwe leden willen wij even attent maken op de mogelijkheid om artikelen te schrijven voor de Kroniek. Want de Kroniek is een tijdschrift voor en van alle OKV-leden: iedereen die een historisch verhaal te vertellen heeft krijgt daarvoor de ruimte. Wie er moeite mee heeft dat verhaal op papier te zetten, kan aankloppen bij de redactieleden. Zij zijn u graag behulpzaam, en een 'interview' thuis is ook altijd mogelijk.

Op deze plek ook even een blik vooruit. Zoals u allen weet, is het in mei 50 jaar geleden dat ons land bevrijd werd van de Duitse onderdrukking. Wie de kranten leest en de radio- en t.v.-programma's volgt, heeft opgemerkt dat dit feit in het hele land herdacht zal worden. Aan de diverse herdenkingsactiviteiten en festiviteiten wil ook de Kroniek een kleine bijdrage leveren. Het volgende nummer, dat in mei zal verschijnen, zal grotendeels aan dit onderwerp gewijd zijn.

De oproep uit de vorige Kroniek willen wij hier graag herhalen: wie zijn of haar ervaringen van de oorlogsjaren en de bevrijding aan het papier wil toevertrouwen, kan die nu aanleveren. Wij doelen hierbij niet alleen op de bijzondere, heldhaftige oorlogservaringen; ook een beschrijving van alledaagse belevenissen uit deze periode is welkom.

Uw bijdragen voor het 'herdenkingsnummer' moeten **uiterlijk 1 april a.s.** bij één van de redactie-adressen binnen zijn (zie pagina 1). Bijdragen die niet over de Tweede Wereldoorlog handelen en in aanmerking komen voor het daaropvolgende nummer kunt u inleveren **tot 1 augustus a.s.**

Na deze blik vooruit, weer terug naar de Kroniek die voor u ligt; de redactie wenst u veel leesplezier.

Redactie Kroniek

Van de bestuurstafel

door L. Sevenster

Jaarverslag over 1994

1. Het Bestuur van de vereniging werd gevormd door de voorzitter mevrouw Mr. C.G. Bieze-van Eck, de secretaris L. Sevenster, de penningmeester M. Niemeijer, en de leden H.H. Garretsen, J. Groenenberg, Mr. J.H. Hermsen, H. ten Hove en J. Lubberts. Er werd in 1994 10 maal vergaderd. Op 5 maart werd de regionale oudheidkundige clubmiddag in Ermelo door 2 bestuursleden bezocht.
2. De Algemene Ledenvergadering werd op 22 maart in Het Geveltje in Voorst gehouden. Na het bestuursgedeelte genoten de aanwezigen van de dialezing door de I.V.N.-medewerker, de heer Ruud Knol uit Apeldoorn.
3. De voorjaarslezing van 28 april in het Stationskoffiehuis in Twello, "Historisch-geografische aspecten van de Oost-Veluwse bedijkingen" door de heer W. van Soest, was een buitengewoon succes voor de 86 aanwezigen.
4. Op 20 oktober gaf de heer W. Heyligenberg uit Gorssel een duidelijk overzicht van het werk van de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen en de Stichting Het Gelders Landschap. De 81 aanwezigen vonden het een boeiende avond.
5. Via de voorintekening voor de excursie door de IJsselvallei van Voorst tot Hattem bleek de belangstelling zeer groot bij onze leden. De leider, de heer Van Soest, werd dan ook gevraagd 2 zaterdagen te willen optreden als 'aanvoerder' in de bus. Volgaarne leidde hij de 104 leden rond over de dijken, langs oude rivierarmen, weteringen en kolken in het stroomgebied van de IJssel op 24 september en op 1 oktober.
6. De najaarslezing werd op 17 november gehouden in het dorp Voorst bij Het Geveltje. Het onderwerp "De Tweede Wereldoorlog in de gemeente Voorst" stond in de volle belangstelling bij onze leden en bij die van vele Voorstenaren. Dat betekende, dat om half acht de zaal al propvol was. Het Bestuur besloot toen de deuren te moeten sluiten. De aanwezige 212 personen waren zeer tevreden over de dia's, de videofilm met de oorlogshandelingen in Deventer, Wilp en Twello en de inleiding van de heer J. Elfrink over het Oorlogsboek over Voorst, deel II. Het boek met de vele oorlogsverhalen en de goede foto's vond gretig aftrek. Hetzelfde programma werd nogmaals voor 120 personen op dezelfde locatie vertoond op 15 december.
7. Onze vaste ploeg "Voorlichters over het Werk van de Oudheidkundige Kring Voorst" was ook dit jaar weer aanwezig op de Klompenweek-Braderie in Twello van 7 t/m 10 september. Een extra woord van dank is hier zeker op zijn plaats voor alle vrijwilligers.
8. In 1994 heeft de O.K.V. een reactie gegeven op het Ontwerp Bestemmingsplan dorp Voorst. Onze adviezen, op cultuur-historisch terrein, werden niet positief ontvangen.
9. De O.K.V. verleende haar medewerking bij de presentatie van het boek over Dr. Van der Molen van de Flebologie-kliniek in Terwolde op 4 november. Onze historische dia's vielen zeer in de smaak. De schrijver, ons lid J.J. Speelziek, zorgde met het boekje voor een goede promotie van het werk van dokter Van der Molen en dus van de gemeente Voorst.
10. Door leden van onze vereniging werd hard gewerkt aan de uitgave van twee boeken. Een boek van omstreeks 100 bladzijden

met verhalen over de oorlog in Wilp, Twello en Wilp-Achterhoek wordt door 3 leden samengesteld; de O.K.V.-uitgave is gepland voor april 1995. Het andere boek met 400 foto's over Twello, Oud en Nieuw, wordt door 4 van onze leden samengesteld, de Carillonstichting Twello zal het grote boek uitgeven in november 1995.

11. De heer Mr. J.H. Hermsen heeft namens de O.K.V. zitting in de Stuurgroep voor het Bestemmingsplan voor het Buitengebied.
12. Ons tijdschrift Kroniek verscheen in 1994 met 4 nummers. De redactieleden H. Kleijn, J. Lubberts, E.J. Voskuyl-ter Burg en H.J.I. Wolke worden dan ook dit jaar weer hartelijk dank gezegd voor hun inzet. Wel zal er m.i.v. 1 januari 1995 een grote wijziging binnen het redactieteam komen, want de heer Lubberts, die 17 jaar geleden met de Kroniek begon en al die jaren ons tijdschrift als 'eenling' verzorgde, wenst het roer over te geven aan zijn opvolgers. Vanaf deze plaats mogen wij de scheidende solo-redacteur gedurende 15 jaren van harte dank zeggen voor al het gedane uitgeverswerk. Bij de Kroniek behoren ook de 13 vrijwilligers die elke keer weer op de fiets stappen om als postbode te gaan werken. Zij allen zorgen er voor, dat onze portokosten laag blijven. Alle vrijwilligers dus: "Van harte dank voor uw werken voor de O.K.V.".
13. Op 31 december 1993 waren er 564 betalende leden, op 31 december 1994 waren het er 588, dus alweer een groei. Daarnaast heeft de O.K.V. een twaalfstal ruilabonnementen met zuster- en broederverenigingen in de regio.
14. Ook dit jaar mochten we van de gemeente Voorst weer een subsidie ontvangen. Hierbij willen wij het Gemeentebestuur van harte dank zeggen voor de bijdrage.
15. Mevrouw Van der Goot-van Eck beheerst op dit moment al aardig de nieuwe O.K.V.-computer, dat kan ook niet anders, want

zij volgt met groot plezier de cursus Word-Perfect in Twello.

16. De situatie rond de huisvesting is nog steeds uiterst bedroevend; al onze moeite een eigen clublokaal te vinden is mislukt. Twee serieuze locaties moesten we door speciale omstandigheden laten schieten. Momenteel behandelt het Gemeentebestuur ons verzoek om extra subsidie voor een mogelijke huisvesting. Ook hebben wij onze belangstelling getoond voor een lokaal in de voormalige Openbare Mavo in Twello, die per 1 juli 1995 beschikbaar komt voor een nieuwe bestemming. Tot 1 juli a.s. kunnen de leden van de werkgroepen nog gebruik maken van de archief-studiekamer in het gemeentehuis in Twello, op de woensdagochtenden. Het is zeer behelpen met 6 personen in een kleine ruimte, doch de slogan "Graag of niet" hanteren we wekelijks. Natuurlijk is de relatie met de streekarchivaris, de heer J. de Ruiten, zeer goed. Elke maandag wordt hij geassisteerd door ons bestuurslid J. Lubberts. Tot 1 juli 1995 kunnen onze verzamelingen nog een plaats vinden in de gemeentekluis, daarna is de toekomst uiterst onzeker.
17. De werkcommissies:
  - A. De woensdagclub: de oude foto's – de dames Schutte en Huisman en de heer Seventer; de krantenknipsels – de heer Kupers; bibliotheek en typewerk – mevrouw Van der Goot en de heer Lubberts was steeds beschikbaar als 'allrounder' voor de werkgroepleden.
  - B. Het veldnamenonderzoek vorderde niet.
  - C. De begraafplaatsencommissie vorderde gestaag, een klein groepje is druk bezig.
  - D. De monumentencommissie vergaderde regelmatig; veel aandacht werd besteed aan de Open Monumentendag, een nieuwe video-film en een foto-tentoonstelling kwamen gereed over de Voorster monumenten.

Terugblikkend op 1994 kan het Bestuur van de O.K.V. uiterst tevreden zijn over de verzamelingen, de Kroniek, de computer, de excursie en de lezingen met de zeer vele belangstellenden.

Buitengewoon precair is de situatie rond de huisvesting. Als wij voor 1 juli a.s. geen club-

lokaal hebben bij een particulier, in een winkel, een fabriek of een kantoor, dan is de paniek pas echt groot.

Maar we gaan stug door met alle activiteiten, want elke dag gaat de zon weer op, misschien wel speciaal voor de Oudheidkundige Kring Voorst.

Ons foto-archief

door L. Sevenster

De nieuwe puzzelfoto

In ons archief is een foto met een koetsje en 2 paarden ervoor. De tekst vermeldt: "De koetsier van De Beele in Voorst met de Hackney's van het kasteel".

Ik zou graag antwoord willen hebben op de

volgende vragen: hoe heet de koetsier, waar woonde hij, van wanneer tot wanneer, wie was toen zijn baas op De Beele, waar werden de paarden gestald en getraind?

Reacties zie ik met belangstelling tegemoet.

De vorige puzzelfoto

Er kwam slechts één reactie binnen van de heer A.W. Peet uit Deventer, die het vermoeden uitsprak, dat de blikken plaatjes op de halzen van de melkbussen van de kleine boeren gesoldeerd zouden zijn. De geelkoperen plaatsjes zouden gebruikt zijn bij die van de grote leveranciers, de "heerenboeren" van Terwolde. Persoonlijk ben ik het met deze stelling niet eens, want het plaatje heeft iets te maken met de 'ROOMBOTER' van de fabriek "Emstermate", aldus de tekst op de foto. Het briefpapier van de fabriek en de advertenties geven ook geen duidelijk beeld, zoals uit het volgende zal blijken: 1893 – briefpapier – Roomboterfabriek "Emstermate",

- 1903 – advertentie – Stoomzuivelfabriek "Emstermate",
1907 – artikel – De fabriek van Melkproducten Emstermate en
1916 – briefpapier – Naamloze Vennootschap Fabriek van Melkproducten "Emstermate".

Het buitengewoon aardige boekje "De Laatste Melkbus" (een uitgave van de Coöp. Melkindustrie Coberco BA, Zutphen, 2e druk, 1989, 110 blz. met veel foto's) geeft ook geen oplossing voor onze puzzel.

Wij zullen dus blijven speuren.

Nieuwe aanwinsten

door G.H. van der Goot-van Eck

Schenkeningen

Schoolschrift "1898 Wilhelmina 1948". Hierin geschreven de toendertijd veel gezongen vaderlandse liederen.

Geschonken door M. van der Wiel, Deventer.

Oude kranten en foto's, ontvangen van J. Nijhof, Enter.

Serie pentekeningen van monumenten, geschonken door H.J. Beekman, Voorst.

Kleurenfoto (18 x 24 cm) betreffende muziekvereniging St. Caecilia Twello.

Ontvangen van A. Hoogeslag, Twello.

"Volk en verdrukking en verzet" 1940-1945. Samengesteld door J. Rengelink en I. Mug. Geschonken door H.J. Wassink, Terwolde.

"Het platteland in goud", gedenkboek verschenen bij het vijftigjarig bestaan van de On-

derlinge Brandwaarborgmaatschappij "Het Platteland".

"Vijf gouden kruisjes". Herdenkingsnummer, gewijd aan de viering van het vijftigjarig jubileum van de Koninklijke Nederlandse Zuivelbond.

"Samen op reis". Aardrijkskunde van Nederland voor de Lagere School. Uitg. J. Wolters, 1907.

"In de ban van de Bandijk". Aardrijkskundescriptie door Ellis Grootveld.

Eenvoudig boerenkasboek 1 mei 1920 - 30 april 1921.

Eenvoudig boerenkasboek 1 mei 1933 - 30 april 1934.

Statuten van Coöperatieve Stoom-Zuivelfabriek "Wilp" uit 1907.

Geschonken door J. Elfrink.

"De inval, bezetting en bevrijding Voorst en Omgeving" 1940-1945. Deel II.

Samensteller: J. Elfrink.

Belangstellenden voor dit boek kunnen zich melden bij de auteur, J. Elfrink, telefoon 05758 - 1355.

"Concept beschrijving des Ampts Epe", auteur W. van Haersolte tot Yrst en "Het Ambt onder het bestuur der jonkers", auteur Dr J.S. van Veen.

Ontvangen van J. de Ruiter, Brummen.

Oude foto's spreken

door L. Sevenster

Deventer had voor de oorlog een grote faam als soldatenstad met zijn Boreel-kazerne. De kazerne met zijn grote aantal militairen en paarden had een grote aantrekkingskracht op de bevolking. Heel veel mensen gingen kijken wanneer een grote colonne soldaten op hun

paarden via de Brink en de Schipbrug naar de Veluwe op oefening ging.

De militaire parades op Koninginnedag waren heel bekend en trokken veel Deventernaren. Op onze foto, die op 15 juni 1926 werd genomen bij de voordeur van het kasteel "Het

Schol'' aan de Wilpsche Dijk, zien we Mejuffrouw Emma van Marle die met de heer Livius Nicolaas van der Minne, Luitenant van het 4e Regiment van de Cavalerie van de Boreelkazerne ging trouwen. Links ziet men de koetsier van ''Het Schol'' Willem Berends, die de deur van de koets voor het echtpaar openhoudt. De kerkelijke inzegening had in het

landhuis plaats, zodat de invalide tante van Emma, Mejuffrouw Rudolphina H. van Marle, die op ''Het Schol'' woonde, ook de plechtigheid kon bijwonen.

De gietijzeren pilaren op de foto dragen nog steeds het balkon aan de voorzijde van de huidige villa.

Reactie van een lezer

door G.J. Heijenck

Op de klasfoto van de Lagere Landbouwschool in Twello in de vorige Kroniek ontvingen wij de volgende ontboezeming van de heer G.J. Heijenck over meester Zwiers.

A.N. Zwiers

Een klein eerbetoon aan een driftig mannetje, dat toen nog als enige leraar les gaf aan de

eerste Lagere Landbouwschool te Twello. Die zijn lessen over het vak Pluimvee altijd begon met de vraag: ''Waar waren vroeger de kippen gehuisvest?'' met als antwoord: ''In de hilde boven de paardestal''.

Die zijn leerlingen steeds weer voorhield, dat roken slecht was, en dat je dan beter het geld in de IJssel kon gooien, want dan zag je tenminste nog kringetjes. De man waarbij de eerstklassers het gedicht moesten leren.

Het Brood...

Wat kost het een zorgen, een moeite, een vlijt,
eer het graan van de akker,
als brood van de bakker,
door het keelgaatje glijdt.
Het boertje moet ploegen en zaaien zijn best,
dan volgt er na het groeien weer maaien in 't lest.
Dan bindt hij zijn halmen met stevige band,
en zet zijn schoven,
met de aren naar boven,
in rijen op 't land.
Daar laat hij ze drogen bij windegesuis,
en brengt ze na dagen,
getast op zijn wagen,
naar huis.
Daar dorst hij het koren, gespreid op de deel,
wijl de handen zich reppen,

de vlegelen kleppen,
maar dan wordt het pas meel,
als het komt van de molen, van het hulsel ontbloot.
Dan bakt er de bakker,
van het graan van de akker,
eerst brood.
O Gij die wat traag en wat lusteloos zijt,
Gij kunt hieruit merken,
dat ieder moet werken.
Met Vlijt.

Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello – Deel 23B

door D. Lekkerkerker

De strijd om de St. Antoniusvicarie te Twello

In diezelfde tijd was er over de vicarie nog een rechtszaak gaande, namelijk tussen Nagge en de schout Van Mehen. De eerste maakte er aanspraak op op grond van een bepaling in de stichtingsbrief en de testamentaire beschikking van Lubbert die Heiden, de tweede beriep zich op de besluiten van het Hof van 7 mei en 17 mei, en op het feit, dat Schimmelpenninck van der Oye, door hem nu erkend als collator, hem voor zijn zoon de brieven van institutie in de vicarie gegeven had. Nagge was diep verontwaardigd. Hoe konden vrienden hem zo in de steek laten? Wat zat er achter? Hij was er van overtuigd: omkoperij. Van Mehen had de familie een jaarlijks bedrag toegezegd als zij hem ter wille waren. Zo stelde hij het ook voor bij het Hof.

In zijn vergadering van 14 september besprak het Hof de klachten van Nagge en beval hem ''indien hij solde vermeynen deselvige brieven sub en cum obreptie (d.i. heimelijk en valselijk) vercregen te sijn, synen Eysch by geschrifte over te leveren ende vorder nae stile van desen Hove te procederen''. Hij moest er dus een rechtszaak in optima forma van maken, als

voor het Hof gebruikelijk, en zijn eis instellen. Al met al bleef Vonco van Mehen in zijn vicariaat gehandhaafd.

Van Mehen beklagt zich bij het Hof

Inrussen raakte de strijd om de Antonievicarie ook buiten de gerechtshoven bekend. In de dorpen werd er in huis en op straat over gesproken. Vooral omdat de eigen predikant en de eigen schout er bij betrokken waren. Vooral Nagge hield zich niet stil en liet zich bij tijd en wijle tegenover deze en gene in minder lovende woorden over zijn opponent uit, had het over sinistere streken. Van Mehen reageerde er niet op, meende wellicht, dat de praatjes vanzelf wel zouden ophouden. Toen dit echter niet het geval was en zijn eer en goede naam op het spel stond, wendde hij zich met een rekwes tot het Hof, zich beklagende, dat allerlei beschuldigingen door Nagge in 't bijzijn van verschillende personen aan zijn adres waren geuit. Het Hof schrijft nu aan Nagge, de brief van de schout er bij insluitend, het volgende: ''Ende also wy die maniere van doennit cunnen billicken So is ons gesinnen dat ghy u hervorders

des onthout ende den Supliant met stroyongen van quade geruchten onbeswaert ende onbemydyt laet. Ende u daer over (indien ghy meynt redenen te hebben) ordentlick adressiert aan desen Hove off daert wettelic behoren sal". Nagge wordt dus bevolen in te binden of anders de schout een proces aan te doen bij het Hof. Hiermee werd het bevel van 14 september herhaald.

Nagge verweert zich

Tien dagen later, 10 februari, antwoordt Nagge met een uitvoerig schrijven, waarin hij over schout Van Mehen een boekje opendoet. Het is te beschouwen als een inleiding op het proces, dat hij een jaar later beginnen zal.

Hij gaat niet direkt in op de beschuldiging aan zijn adres, dat hij de schout uitgemaakt zou hebben voor een "vreeter" (profiteur) van de pastorieën en vicarieën, maar wel op het feit, dat zijn opponent een getuige meegebracht had, Dirck Hendricks, brouwer van beroep. Met zijn getuigenis achtte hij de juistheid van de beschuldiging te kunnen bewijzen. Maar, schrijft Nagge, dit "bewijs" is niets anders dan een door de man zelf uit allerlei dorpspraak getrokken conclusie, zoals hij ook het gerucht, dat in de dorpen de ronde deed, dat de schout een dief zou zijn (van geestelijke goederen) erbij haalde, wat Nagge ontkende zo gezegd te hebben.

Maar wat hij dan wel gezegd had loog er niet om. Hij verklaarde, dat hij nu en dan, bij deze en gene (waar het zo te pas kwam) gezegd had, en ook openlijk in tegenwoordigheid van de aanklager zelf, van alle jonkers en kerkmeesters van Twello, gezegd had, dat hij (Van Mehen) zich niet liet genoegen met het hem bevolen ambt en zijn eigen goederen, maar dat hij "daar en boven nog was vretende of bevretende of subreptitie (heimelijk) tot zich trekkende Pastorien- Vicarien- Costerien- en Kerckenguderen, Gestolen Geld ende Meente (grond) van Heeren Straten". Zo hield ik, al-

dus Nagge, hem punt voor punt voor, dat ik hem bedoelde zoals hij zowel vroeger als nu bekend stond en ook bekend moet staan. Maar van deze kant van de zaak is in de brief van de aanklager aan het Hof niets te vinden.

Nagge heeft vijf punten van kritiek

Nagge gaat nu de genoemde punten na:

1. kritiek op de manier waarop Van Mehen als beheerder met vicariegeldten omgaat. Die kritiek is niet, wat men zou kunnen denken, een uiting van "nidicheid" (afgunst) omdat de schout de Antonie-vicarie hem voor de neus heeft weggehaald. Immers zijn beurt kwam nog: het Hof had hem toestemming gegeven een proces tegen Van Mehen te beginnen, waarvan hij een goede afloop verwachtte.

De kritiek gold hier de tertiën van de genoemde vicarie, d.w.z. het derde deel van de opbrengst, dat de plaatselijke predikant ten goede moest komen. Van Mehen betrok wel jonkers en kerkmeesters bij het beheer, maar zonder hun de jaarlijkse opbrengst mee te delen. Maar Nagge had uitgerekend, dat hij jaarlijks wel tien goudgulden minder ontving dan de tertiën waard waren. Maar de schout, die onraad rook, haastte zich te verklaren, dat hij voortaan elk jaar elf keizers gulden meer zou geven dan ze tevoren deden. Een bedenkelijk soort beheer.

2. Dat ook jonkers wel eens medeplichtig waren aan een slecht beheer van kerkegoed, blijkt uit het volgende. Het betrof de wijze van verpachten van een stuk grond, dat de pastorie behoorde. Jarenlang was jonker Johan van Heerdt de pachter ervan. Hoe dat geregeld werd was onbekend. Het was een heimelijke verpachting. Alleen wist schout Van Mehen, die met de jonker medegebruiker van de grond was, te melden, dat de opbrengst lager was dan bij een publieke verpachting.

Begin 1618 gingen er stemmen op de oude wijze

van verpachten weer te volgen. Vooral ds. Nagge drong er op aan. Niet dat hij traktement tekort kwam. Dat was door het akkoord van 1609 goed geregeld: jonkers en kerkmeesters garandeerden hem een jaarlijks traktement van f 350,-, waartegenover hij hun het beheer van de pastorie- en kerkegoederen overdroeg. Toen echter in 1618 het einde van het 12-jarig bestand in zicht kwam en gevreesd werd voor een weer oplaaiende oorlog met alle gevolgen van dien (brand en verwoesting) beëindigden de heren het akkoord, waardoor de predikant weer het beheer over de pastorie- en vicariegoederen kreeg maar ook de opbrengsten en gelden daarvan moest zien binnen te krijgen. Hierbij paste een zo hoog mogelijke pacht. Een publieke verpachting vond plaats in een herberg, onder toezicht van de Dijkgraaf, "by der keerssen opslach", d.w.z. een kaars werd aangestoken en zo lang die brandde, kon men bieden. Het laatste bod vóór het doven van de kaars was van kracht.

Toen het er echter op aan kwam, weigerde jonker Van Heerdt deze procedure te volgen en deed het zoals ze het gewend waren, "want sy wilden 't hebben", zich hierbij beroepend op een machtiging van hun medejonkers J. van Steenberg (Duistervoorde) en J. Hackfort (Veenhuis), maar, schrijft Nagge er bij: niet met machtiging van de kerkmeesters, die het niet goedvonden noch toestonden. Dat de schout het allemaal zo liet gebeuren, verdient kritiek.

3. Het derde punt van kritiek betrof het bewaren (achterhouden) van collectegeld, ja zelfs van gestolen geld. Vanaf de reformatie was er in de kerk gecollecteerd voor de armen en voor de kerk, ieder de helft. De schout, die in die begintijd zo veel regelde, had dat bepaald. Maar zijn zoon Elbert, die hem opvolgde, had een voorkeur voor de armen. Hij gaf hun, met voorkennis van jonker Van Steenberg (Duistervoorde) een extraatje. De roomsgezinde schout had niet veel op met de kerk. Waar het aandeel van de kerk bleef, was niet bekend. In

Nagge's dagen althans kwam het niet terecht bij de kerkmeesters. Tot ergernis van zijn stiefmoeder Tryntgen Tengenagels, die waarschijnlijk hervormingsgezind was. Meermalen verzocht zij de predikant de kerkmeesters te vermanen het de kerk toekomende geld in te vorderen.

De schout gaf toe, dat hij geld onder zijn berusting had, maar dat was hem toevertrouwd in zijn functie als schout door de drost van Veluwe. Het was in beslag genomen bij een dief, Willem van Vierssen geheten, die vóór zijn proces er van door was gegaan. Maar Nagge bedoelde een andere dief, Rutger Honteklinck geheten, maat van Willem.

Rutger was gepakt maar had weer de benen genomen. Op Deventer grondgebied werd hij opnieuw gearresteerd en in de gevangenis opgesloten. Het verhaal wordt nu een klucht. Rutger weet uit te breken door de schoorsteen en vlucht. Ontoonbaar geworden door het avontuur, breekt hij een huis binnen en steelt kleding. Het zijn de "Bruydegomskleederen" (het trouwpak) van de bewoner. Dat er nog een buidel geld in zit is mooi meegenomen.

Maar ook deze keer kwam hij niet ver. Hij werd achterhaald en de hele buit werd hem afgenomen. Nu wil het geval, dat de bestolene een kennis was van ds. Nagge. Hij pachtte namelijk een stuk pastoriegrond te Twello. Hij beklagde zich bij zijn pachtbaas over de diefstal maar zei erbij, dat hij de kleren teruggekregen had maar de buidel niet. Die had de schout onder zijn berusting genomen. Op de vraag van Nagge hoeveel geld er in de buidel zat antwoordde de man: aan kleingeld ongeveer derdenhalven (= twee enhalven) gulden. De schout, die dezelfde vraag gesteld werd, antwoordde: vierenvijftig stuivers, nagenoeg hetzelfde bedrag. De huisman eiste terecht de buidel op.

De schout antwoordde, dat hij zich voor de zaak veel kosten en moeiten getroost had om gedupeerden weer aan have en goed te helpen en dat het hem verwonderde, dat een ander niet

bereid was over een kleinigheid heen te stappen maar het opeiste tot de laatste penning. Maar jonker Van Steenbergen, die geraadpleegd werd, redeneerde: wet is wet. "Alle bewijslick gestolen guet behoorde wederom den bestolenen persoon, nae Landrecht gerestitueert te worden sonder enige onkosten daerop toe dragen". Toen ging de schout overstag met de woorden: "Ick soude den man ontbieden en hem syn goet wedergeven". Het zou nog even duren, maar dan is er de dag waarop de huisman met ds. Nagge en zijn vrouw in de wagen van Deventer naar Twello rijdt. Het gezelschap gaat naar het huis van de schout, die hen begroet "mit een dronck biers". Dan komt het gesprek op de buidel. Die wordt gezocht en met enige moeite gevonden. De schout opent hem en stort voor iedereen hoorbaar de inhoud uit op een tafeltje en geeft dan de lege buidel aan de huisman. Wij zagen, schrijft Nagge, "gekelick" op tot ik tegen de schout zei: het was ons niet alleen om de buidel te doen maar ook om het geld. De schout antwoordde (vrij weergegeven), dat als mannen dieven gevangen en hem overgeleverd hadden hem als dank voor de moeite uit de teruggevonden buit een vette hamel beloofden, dan moest over een teruggevonden buidel met een paar gulden geen tramelant gemaakt worden. De huisman kon de buidel krijgen, hij behield het geld.

Toen de beide mannen de volgende dag het gebeurde aan jonker Van Steenbergen vertelden, gaf deze hun de raad de eer aan zichzelf te houden door de schout niet alleen het geld te laten maar ook de buidel. Die moesten ze maar gerechtelijk door de onderschout aan het huis van de schout laten bezorgen. Zoals ook gebeurd is.

4. De vierde klacht tegen schout Van Mehen was, dat hij weigerde de koster-schoolmeester het garfkoren te betalen. Op sommige erven rustte namelijk de verplichting in het levensonderhoud van de koster bij te dragen in de vorm van koren, het garfkoren, ook wel gâ-koren of uitgang genoemd. Ook op het erf van de schout

rustte die verplichting. Nagge ging het eens na en hoorde van een hoogbejaarde, dat de bewoners van het Scholtenerf al achtendertig jaar lang de vereiste vimme leverden aan de kosterie (dus al sedert 1580, nog vóór de hervorming). Eenmaal was de betaling geweigerd, maar werd daarna bij Sententie van het Hof afgedwongen. Over het motief van Van Mehen om te weigeren lezen we niets.

5. Het vijfde punt betrof de handelwijze van de schout ten aanzien van een armenhuisje of -boerderijtje. Die waren eigendom van de Meente (= Mark), die er armen op liet wonen, die uit de opbrengst van de omliggende grond een karig bestaan hadden. Door vertrek was een boerderijtje vrijgekomen. Van Mehen, die in de buurt meer zulke van oorsprong armenboerderijtjes gebruikte, wilde dat ene er graag bij hebben. Hij verzocht jonker Van Brienen van de Lathmer er om en stelde tevens een grenswijziging voor, namelijk dat het bewuste boerderijtje uit het bestaande markeverband los gemaakt zou worden en opgenomen zou worden in het verband van die andere boerderijtjes.

De jonker verwonderde zich wel, dat de schout zich zo veel moeite gaf voor zo'n klein erfje, maar was er niet op tegen. Hij meende, dat het ook Nagge niet veel kon schelen. Maar daar vergiste hij zich in. De predikant had twee bezwaren. De voorgestelde grensverlegging betrof ook een stuk openbare weg (de Heerenstraele). Boeren, die in de buurt land bewerkten en van ouds recht van overpad (uitgang of "uytwech") naar de gemene weg genoten, voelden zich door de "grondpolitiek" van de schout nu in hun recht bedreigd. Onder hen was ook een pachter van Twelloos pastoriegoed. Verder was Nagge er op tegen, dat al weer een armenboerderijtje aan zijn bestemming onttrokken werd, ten koste van de behoeftigen van de gemeenschap. Het bevestigde, aldus Nagge, de waarheid van het zeggen dat Van Mehen het niet erg op de armen begrepen had en het niet ve-

len kon, dat zulke mensen in zijn buurt kwamen wonen.

De roomse doop

Zo werd het optreden van de schout op tal van punten onder kritiek gesteld. De man had er geen antwoord op. Hij verloor zijn zelfbeheersing en voer, aldus Nagge woordelijk: "*tegens mij uyt in heftige scheltwoorden, Mij in aller Jonckheeren, kerckmeesters ende andere luydentegenwoordicheit scheldende voer een Schrobber (= wroeter) ende krechelaer (= brompot)*". Nagge diende hierover een klacht in. Door zulke uitlatingen werd het predikambt, dat zijn opponent toch al in de grond van zijn hart haatte, eens te meer gelasterd. Hij kon dit niet over zijn kant laten gaan, zeker niet bij zó een, die niet alleen geestelijke goederen op slinkse wijze verkrijgt, maar ook voor zijn kinderen een opvoeding in de Gereformeerde Religie weigert en nog veel minder hun de zondagse kerkgang toestaat. Ja, iemand die "*binnen sijn woeninge ofte elders binnent Ambts in paepsche vergaderingen wel tot Sesse toe kinderen van (door) Papen heeft laten doopen*". Dit ondanks het feit dat hij een dienaar was van een overheid, die menig keer in Placcaten zulk een doop verboden had, welk placcaat de schout zelf in zijn ambt moeten afkondigen. Hier blijkt wat Nagge het meest dwars zat: het mislopen van de Antonievicarie en het rooms zijn van zijn opponent. Het zijn de hoofdpunten in het komende proces.

Op bovenstaand uitvoerig schrijven reageerde het Hof niet terstond. Met één uitzondering: het heimelijk rooms dopen van de kinderen van de schout. Het schijnt dat een paar weken later, op 6 Maart, Van Mehen in Arnhem met het Hof een gesprek had over deze zaak. Later ontkende de man dit, er aan toevoegend, dat in het archief van het Hof niets, geen rapport of zo iets over een zodanig gesprek te vin-

den was. Opvallend is wel, dat het Hof op diezelfde 6 Maart (naar aanleiding van het gesprek?) Nagge om nadere inlichtingen en details vroeg: tijd en plaats van de doop, aan wie de doop bediend werd en door wie, de omstandigheden, waaronder een en ander plaats vond. Nagge slaagde er echter niet in de gegevens te verstrekken. Het feit van de roomse doop was in de dorpen wel algemeen bekend, er werd over gesproken, maar niemand was bereid in dezen een verklaring onder ede af te leggen. Men wilde zich niet, om welke reden dan ook, tegen de schout keren. Daar bleef het bij. Eerst tijdens het proces zou Nagge hier op terugkomen.

Bronnen:

De brieven van en aan het Hof uit 1617 en 1618 zijn te vinden in het R.A. te Arnhem. Toegang 0124. Inv. nr. 1015, 1016 (Brieven van en aan Kwartier Veluwe).

bij "Van Mehen beklagt zich bij het Hof"
Protest van Van Mehen bij het Hof wegens verdachtmaking door Nagge (jan. 1618) R.A. Hof aan Nagge hiermee te stoppen of anders een proces aan te spannen (30 jan. 1618) R.A.

bij "Nagge heeft vijf punten van kritiek"
Breedvoerig antwoord aan het Hof, waarin Nagge op vele punten de schout bekritiseert (10 febr. 1618) R.A.

bij "De roomse doop"
Brief van het Hof aan Nagge om nadere gegevens over rooms dopen in schoutenhuis (6 maart 1618) R.A.

Processen-verbaal uit het verleden I

door drs. J.E. Hilhorst-Haars

Enige tijd geleden ontvingen we een brief van mevrouw drs. J.E. Hilhorst-Haars te Den Dolder. Zij is op het Rijksarchief in Utrecht deelnemer aan het project "Criminele Sententies vóór 1811". Daar kwam ze onverwacht een veroordeling tegen van een man 'geboortig van Voorst op de Veluwe'. Via haar zuster mevrouw Gremen-Haars, die in Voorst woont, kent ze onze Kroniek. Dus stuurde ze ons het hier volgende verhaal.

Proces-verbaal voor het Hof van Utrecht in 1728. Criminele sententies deel 99-10 folio 253r e.v. (R.A. Utrecht)

"Alsoo Berent Berentse de Wilt alias de Croesen Berent oud 45 jaaren en geboortig van Voorst op de Veluwe, tegenwoordig gevangen

op den huuse van Hasenbergh buyten pijn en banden van ijser voor den Hove van Utrecht bekend en beleden heeft, mitsgaders denselven so bij goede informatien gebleeken is dat hij gevangen(e) hebbende, een vrouw met kinderen en met seekere landloopers langen tijd in onegt geconverseert (= overspel gespeeld), ter saake van dat ontuchtig leven, eens en andermaal bij het gerechte deser stad in apprehensie (= gevangen) is geweest en ten eeuwigen dage uyt de stad en vrijheid van dien gebannen...".

Zo begint een proces-verbaal voor het Hof van Utrecht op 24 april 1728. Waarom de veroordeling en straf in Utrecht wordt behandeld wordt uit het proces-verbaal niet duidelijk, maar de fouten en misslagen van Berent Berentse worden volledig uit de doeken gedaan. Al twee jaar is een werkgroep van leden van de afdeling Utrecht van de Nederlandse Genealogische Vereniging in het Rijksarchief te Utrecht bezig met het verwerken van Criminele sententies van het Hof van Utrecht. Het Hof van Utrecht was een rechtsprekend college van zowel burgerlijke als strafrechterlijke zaken. Door Karel V in 1528 opgericht bleef deze rechterlijke organisatie van 1581/88-1795 voortbestaan. Met Napoleon is in 1811 een einde aan deze vorm van rechtscollege gekomen. De criminele sententies die in handschrift in Utrecht aanwezig zijn belopen het tijdvak van 1593-1811. Over een lange reeks van jaren worden er veel verschillende misdaden beschreven. Be-

halve de moeilijkheden van het oude handschrift komen in de lange verslagen ongewone uitdrukkingen voor, ook vreemde zinswendingen en woorden die in onbruik zijn geraakt. Tot nu toe waren de betreffende misdaden steeds binnen de "stad, steden en lande van Utrecht" gepleegd, maar ineens was daar een Berent Berentse (in het proces-verbaal verder aangeduid als "hij gevangen") geboortig uit Voorst die voor het Hof van Utrecht wordt gehoord en bestraft.

"Dat hij gevange(ne) in plaatse van door een eerlijk bedrijf de kost te winnen zijn daagelijcx werck heeft gemaakt om rijsaardappelen, boonen en diergelycke veltvrugten, bij nacht en ontijden, selfs in geselschap van seekeren fameusen Piet Slij, dewelcke om zijn dieverijen te Arnhem is opgehangen, te gaan steelen, leevende alsoo tot groote schade van de goede opgesetenen ten platten lande. Dat hij gevangen van quaet tot erger voortgaende in de nasoomer van het jaar 1720 met den gemelden Piet Sley bij nacht uyt een schaepschot onder Gorselen heeft gestoolen twee schaapen, die zij tesamen hebben geslagt en onder malcanderen verdeelt. Dat hij gevangen insgelijcx met denselven Piet Slij eenigen tijd daarnae uyt het schaapschot van den Boer op 't Sand tusschen Wilp en Twello, twee schapen bij nagt gestoolen en elck een daarvan na sij genoomen heeft. Dat hij gevangen wijders in den winter van het

selve jaar met den meergemelden Piet Slij aenslag heeft gemaakt om de Wilpse koormolen te besteelen. Dat sij ten dien eynde des nagts met een schup of spade daar na toe sijn gegaen als wanneer Piet Slij onder de deur (soo hij gevangen segt) van de moolen doorgegraven, en door het gat gekroopen sijnde, de deur geopend heeft. Dat hij als doen te samen een sak met drie spint meel en een van een half scheepel (sijnde ter dier tijd geene andere op de molen) gestoolen en onder haer verdeelt hebben".

Het verslag gaat verder in de gebruikelijke be-woordingen: de "publicque veyligheyd" moet worden bewaard en het zijn "feyten die in een land van goede justitie" niet mogen voorkomen, maar er moet "anderen ten exempel" worden gestraft.

Het Hof veroordeelt Berent Berentse "om te worden geschavotteerd onder de galg met den strop om den hals strengelijk gegeeselt en gebrandmerkt". Twaalf achtereenvolgende jaren gaat hij naar het stadstuchthuis ("zonder remissie" is er in de kantlijn bijgeschreven) en hij wordt nadien "ten eeuwigen dagen uyt stad, steden en lande van Utrecht" verbannen.

Wat er met vrouw en kinderen gebeuren moet als Berent in het tuchthuis is "om met sijne handen de kost te winnen" wordt niet vermeld, maar dat was ook niet iets waar het Hof zich mee bezig hield.

Processen-verbaal uit het verleden II

door Gerard Vrieling

Op de 21e november 1818 kwam 's morgens Berend Meyerink, "kledermaker onder Wilp", bij de schout Philip Pelgrim Everts aangifte doen van inbraak en diefstal. De vorige dag was hij, Berend, naar zijn werk en zijn vrouw naar de markt in Deventer. Zij kwam om drie

uur weer thuis. Zij miste toen uit de kast, die in de keuken stond:

"een goud halsslot met een grote knop in de midden en eenige kleine knopjes daar omheen als mede een zwart lint daaraan, voorts twee beste mutsen waarvan eene gemerkt G.B. wij-

ders drie servietten, ongemerkt, een halve paarsche halsdoek een enkele gulden en vijftien stuivers aan klein geld”.

Vrouw Meyerink wist zeker dat de vermiste zaken, voordat zij naar de markt ging nog in de kast lagen. Meyerink kon niet anders veronderstellen dan:

”... dat men het glasraam was ingeklommen en vervolgens de kast had opengemaakt welke echter met geen best slot was voorzien geweest, dat echter het huis was goed gesloten geweest...”.

Zijn vrouw had bij haar thuiskomst ook niets open gevonden

”... als alleen dat een papier, hetwelk voor een gebroken ruit was geplakt, aan stukken had bevonden, waardoor men denklijk den arm had gestoken en zodoende dat glasraam losgemaakt, hetwelk alleen van binnen met een wervel wierd gesloten”.

Na het tekenen van het proces-verbaal van de aangifte begeeft zich de schout met ”adsistentie” van Willem Roos, veldwachter en Hendrik Baank, gerechtsdienaar, naar de woning van de Meyerinks ten einde ”oculaire inspectie te nemen van deze inbraak”.

Bij de woning aangekomen worden de heren door Berend en zijn vrouw, Geertruy Berends, ontvangen. Beiden tonen hun de kast en de gebroken ruit waarvoor het papier zat. Everts laat in het verslag uitkomen dat één en ander nogal ”krakkemikkig” was.

”... de kast... aan welke zig een zeer slecht slot... dezelve zonder sleutel zeer gemakkelijk kon worden opengetrokken... voorts het glasraam... waarin zich een gebroken ruit bevond, waarover een papier was geplakt, hetwelk aan de eene zijde los was, en waardoor gemakkelijk een arm kon worden gestoken, zodat men daardoor ligtelijk de wervel kon bereiken... Noch aan dit glasraam, noch aan het zig daarvoor bevindende vengster hebben wij eenige sporen van braak kunnen ontdekken”.

Na opmaking van het proces-verbaal ter plekke en voorlezing wordt dit getekend door de aanwezigen, behalve door Geertruy ”kunnen de deszelfs niet schrijven”.

(vrij naar het copie-boek van processen-verbaal van de gemeente)

Nieuws van het streekarchief

door J.A. de Ruiter

Bibliotheek

Na de mededelingen over de bij het streekarchief aanwezige tijdschriften (Kroniek 1994/2) deze keer het een en ander over de bibliotheek van het streekarchief. Sinds kort zijn de boekenbestanden die in Brummen en bij het waterschap stonden op het centrale adres te Twello ondergebracht en voor geïnteresseerden ter inzage.

Voor het grootste deel waren de boeken al voorlopig gecatalogiseerd. Momenteel wordt

gewerkt aan het samenvoegen van deze gegevens in één nieuwe catalogus, waarbij gebruik wordt gemaakt van de SISO-code (ook in gebruik bij openbare bibliotheken). De bibliotheek omvat zo'n 1200 titels. Uiteraard treft u er boeken, brochures e.d. aan die op de plaatselijke/regionale geschiedenis betrekking hebben. Maar u kunt er ook het nodige vinden op het gebied van de Gelderse geschiedenis en die van Nederland in het algemeen. Ook is er een serie inventarissen van archieven die elders berusten. Die kunnen u soms

op weg helpen bij het zoeken naar nog andere bronnen die voor de plaatselijke geschiedenis van belang zijn.

Uitbreiding van het bezit vindt plaats door aankoop of schenking.

Voor het catalogiseren wordt gebruik gemaakt van de computer. Periodiek wordt een uitdraai gemaakt van de ingebrachte titels; deze is dan op de studiezaal raadpleegbaar. Daarnaast kunt u natuurlijk informeren naar boeken die (nog) niet in de catalogus staan.

Evenals de tijdschriften zijn de boeken bij het streekarchief ter inzage; ze worden dus niet uitgeleend. Ten overvloede verwijs ik hiervoor naar de openbare bibliotheken in de regio, de

Atheneum-bibliotheek te Deventer en de bibliotheek van het Stadsarchief te Zutphen.

Markenarchieven

Door het Rijksarchief te Arnhem zijn bij het streekarchief de archieven van de vroegere marken uit het gebied Brummen/Voorst in bewaring gegeven (m.u.v. enkele archivalia die deel uitmaken van andere archieven). Ze zijn vanaf heden voor geïnteresseerden ter inzage. In de volgende aflevering meer gegevens over deze archieven.

Gewone aparte dingen

door L. Sevenster

De boerderij "De Hof de Tuil" in 1993.

Foto L. Sevenster

Normaal heeft een boerderij in onze omgeving een grote deeldeur aan de achterzijde. Links en rechts hiervan vinden we de kleinere deuren voor de afvoer van de mest uit de grup. Deze deuren worden ook gebruikt om het vee op stal te zetten. Via een batting kunnen de dieren naar hun plaats onder de hilde, waarna ze kunnen worden vastgezet.

Bijgaande foto toont echter 2 deuren aan de linkerzijde. De meest linkse is voor de kruiwagens met mest, de rechter is oorspronkelijk gebouwd voor het gemakkelijk op stal zetten van het vee, zodat de koeien niet over de grup hoefden te stappen, hetgeen altijd een kleine kans op botbreuken gaf.

De boerderij "De Hof de Tuil" staat met het achtereind naar de Wellinkhofweg toe en is dus prachtig te bekijken.

Detail van het linkerdeel van de boerderij.

De boerderij is in 1936 gebouwd, heeft een eenvoudige architectuur en is opvallend door zijn aparte deurindeling. Dus gaat dat zien.

De beginjaren van het politiebureau in Voorst

door E. Voskuylen-ter Burg

Nu er zoveel gereorganiseerd wordt bij de politie, worden de kleine posten in de dorpen tot geschiedenis. Onze medewerkster mevrouw Voskuylen had nog eens een gesprek met enkele oud-politiemensen in Voorst over de beginjaren van de politiepost aldaar.

Herinnert u zich nog de Voorster politie van omstreeks 1960?

Ik sprak over de beginjaren met mevrouw W. Mensink-Nijland en de heer J. Pasman uit het dorp Voorst. Het echtpaar Mensink werd in 1958 overgeplaatst vanuit de provincie Groningen naar de Dr. van Heuvenstraat in Voorst.

Voor mevrouw Mensink was het niet direct een vooruitgang. In die tijd, zo vertelde zij, was het heel gewoon dat de verhoren of andere zaken plaatsvonden in de woonkamer van de politie-woning. Dat was ook het geval bij de

andere politie-agenten. Bij mooi weer moest het gezin zich maar even buiten in de tuin vermaken, als er iets precairs te behandelen viel. Men werd gewoon even verzocht de kamer te verlaten. "Het was nu eenmaal zo, we wisten niet beter", zei mevrouw Mensink.

Arrestanten op de trap

Tijdens verhoren van meerdere arrestanten zaten de overige op de trap hun beurt af te wachten. Men kan zich voorstellen dat er weinig

De politie-agenten van Voorst staan vol trots bij hun nieuwste vervoermiddel, een bromfiets (1964).

Foto Coll. O.K.V.

sprake was van privacy. Op een keer was mevrouw Mensink ziek. Zij lag op een bed in de huiskamer, terwijl de arrestanten om haar heen liepen. Een onhoudbare toestand.

In 1960 kwam er verbetering. De politiepost verhuisde naar de H.H. Wilkensstraat 4 en 'het politiebureau' werd gebouwd tegen de schuurtjes achter de woningen op nr. 2 en nr. 4. De vrouwen van de agenten moesten vaak de zaak waarnemen als hun mannen op pad waren. Het ergste vond mevrouw Mensink de gearresteerden wegens openbare dronkenschap. Zulke mensen hadden vaak zoveel gedronken dat ze niet alles binnen konden houden. Naderhand moest dan de boel worden schoongemaakt, het bureau, de stoel en de vloerbedekking. Voorwaar geen fijn karweitje voor de

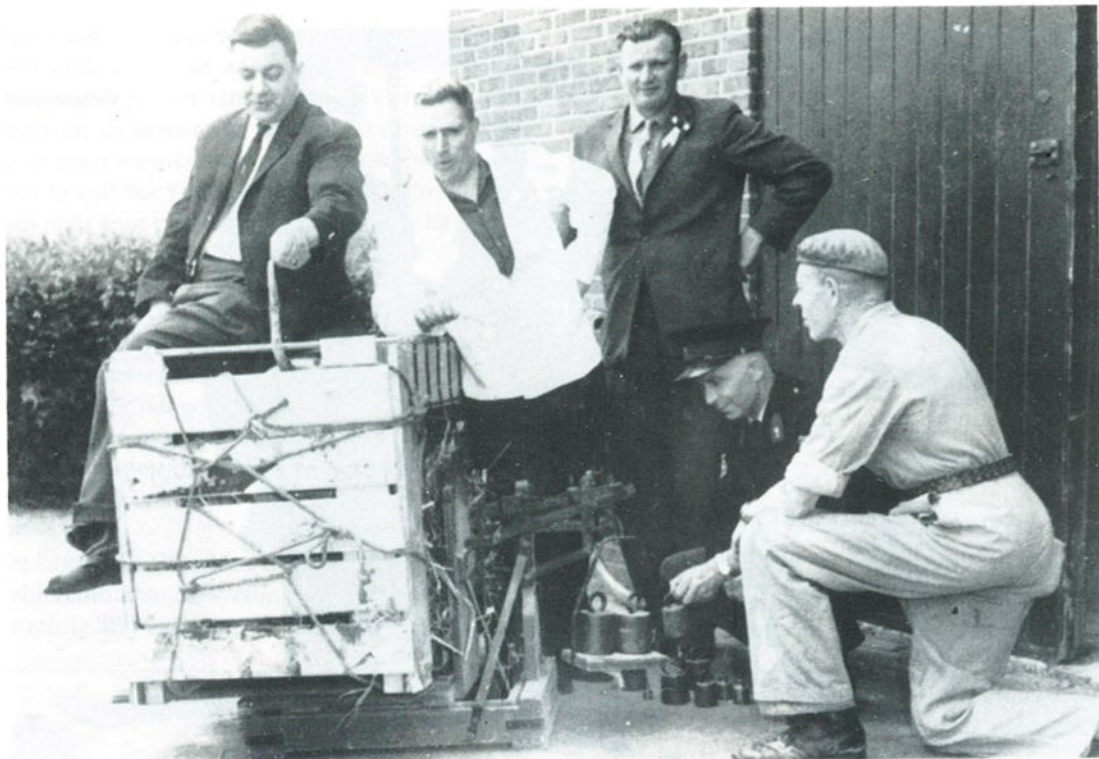
vrouw des huizes!

De vrouw van een agent werd bij veel zaken betrokken. Ooit waren er een paar jongetjes weggelopen. Gelukkig werden ze uren later gevonden. De jongens waren totaal verkleumd en rammelden van de honger. In de keuken van de politiewoning vonden ze warmte en boterhammen om weer op verhaal te komen. Aldus de verhalen van mevrouw Mensink-Nijland.

Fietsendief

Ook de heer Pasman had leuke anekdotes te vertellen.

Tijdens de oranjefeesten werd eens een bromfiets gestolen. Er waren drie vreemde persona-

Varken-wegen in Voorst. Tijdens de Oranjefeesten kon men het gewicht van een varken raden. Hier de controle van het exacte gewicht onder politietoezicht (1967). V.l.n.r.: B. Lindeboom, Teunissen, J. Pas, W. Mensink en Van Mullingen.

Foto Coll. O.K.V.

ges in het dorp gesignaleerd, die in de richting van de molen waren gegaan. Helaas moesten de politiemannen op dat moment naar een ernstig ongeval. Toen ze terugkwamen zat de fietser al op het bureau. De burgerij had hem weten te pakken. "Ja, ja", aldus Pasman, "toen hielp men de politie nog wel eens een handje".

Tijdens de kermis of de dorpsfeesten was er altijd politie aanwezig. Men had er ontzag voor. Er werd vaak gevochten, vooral door spiritusdrinkers (...), zo herinnert Pasman zich. De politie sloeg er stevig op los met de gummiknuppel en daar liep men graag een straatje voor om.

Er stond nooit iets over in de krant; vandaag de dag zou het met grote koppen worden ge-

meld. Burgers en politie-agenten kenden elkaar, daardoor konden veel zaken worden gesust, of in der minne geschikt.

Jammer

Pasman vindt het jammer dat er geen politieposten meer zijn in Voorst en Wilp. Hij zou nog wel een boek kunnen schrijven over allerlei voorvallen, maar dat wil hij niet vanwege 'herkenning door de burgerij'.

In 1974 is politiemann W. Mensink helaas om het leven gekomen bij een verkeersongeluk. Tot 1975 werd het schuurtje nog gebruikt, daarna werd het politiebureau overgeplaatst naar Twello.

Piet Coldewey, de bloemenschilder van de Parkelaer

door M. Ooms

Van 7 april t/m 18 mei zal er in de Openbare Bibliotheek te Twello een expositie worden ingericht van schilderijen van Piet Coldewey. Hij was een telg uit een bekende Deventer fabrikantenfamilie, die echter een groot deel van zijn leven in Twello heeft gewoond op het landgoed 'de Parkelaer'. Wie was eigenlijk die Piet Coldewey?

De heer M. Ooms uit Teuge maakte na gesprekken met een neef van de schilder, Dr. J.A. Coldewey te Deventer, de volgende levensschets.

Piet Coldewey - 1877-1962. Coll. O.K.V.

Coldewey en Bussink's koek

Op het oude gedeelte van het kerkhof in Terwolde vormt een imposant marmeren monument de sleutel tot de relatie van de familienaam Coldewey met Bussink's koek. Hier liggen namelijk de hervormde predikant

S.H. Coldewey en zijn vrouw Jannetje Bussink begraven.

Hun oudste zoon kwam op 15-jarige leeftijd in het bakkersbedrijf van zijn ooms Bussink en werd bij gebrek aan eigen kinderen opvolger in de zaak. Deze Coldewey – vader van onder anderen Piet – had behalve de koekfabriek ook andere interesses. Zo stond hij met enkele zakenlieden aan de wieg van de Deventer Rijwielfabriek Burgers.

Zijn artistieke gaven uitten zich in schilderen en musiceren.

Piet Coldewey's jongensjaren

Piet Coldewey (geboren in 1877) volgde na de lagere school geen middelbaar onderwijs. Zijn vader was immers zelf ook in de praktijk opgeleid. Muziekonderwijs werd wel heel belangrijk geacht, en zo leerde Piet cello spelen. Hij werd een jaar naar Hamburg gestuurd, om op het kantoor van een scheepsmakelaar de kneepjes van de handel te leren. Ook bracht hij ter verbreding van zijn horizon een jaar door in Parijs.

Als kunstschilder was hij autodidact. Later nam hij lessen bij de schilder Bert Peizel, en ook Marie van Rechteren Altena (een van de 'Amsterdamsche Joffers') heeft hem soms advies gegeven.

Coldewij, de fabrikant

Samen met zijn broer Cor voerde Piet de directie van Bussink's Koekfabrieken. Piet behartigde de administratieve kant en zijn broer de technische afdeling. Beide broers bedongen een extra wekelijkse vrije dag om zich aan hun liefhebberijen te kunnen wijden. Cor wilde op zaterdag jagen en Piet ging op donderdag schilderen. Door zijn belangstelling voor hun levensomstandigheden was Piet bij het personeel van de koekfabrieken zeer geliefd. Toen hij permanent in Twello woonde, fietste hij eerst dagelijks naar zijn kantoor, maar schafte zich al spoedig een autootje aan zodat hij ook tussen de middag thuis op de Parkelaer kon lunchen. Tot aan zijn pensionering bleef hij directeur van Bussink, hoewel hem in latere jaren veel dagelijks werk uit handen werd genomen door zijn neven. Modern schrijfmateriaal, anders dan pen en inkt, heeft Piet nooit benut.

Coldewij en 'de Parkelaer'

In 1914 huurde Piet het landgoed 'de Parkelaer' als buitenhuis voor de zomermaanden. Het park vormde een onuitputtelijke inspiratiebron voor zijn bloemenschilderijen. Toen in 1924 de buitenplaats werd geveild, kocht hij de Parkelaer tot grote schrik van zijn familie: een dergelijke financiële uitgave was veel te groot! Hij moest er dan ook enkele leningen voor afsluiten.

Daarbij kampte hij met een ernstige ziekte, waarvoor hij in het ziekenhuis aan de Singel in Deventer werd opgenomen. Hij verwachtte niet oud te worden en wilde de hem resterende tijd zo aangenaam mogelijk – en dat was op de Parkelaer – doorbrengen. Hij vertelde hoe hij opleefde, toen hij bij thuiskomst de eenden in de gracht weer hoorde kwaken.

Coldewij leefde inderdaad op een te grote voet. Bovendien werd hij veel ouder dan hijzelf verwachtte. Na zijn overlijden in 1962 moest er een veiling van zijn schilderijen wor-

BLOEMSCILDERIJEN PIET COLDEWEIJ

TENTOONSTELLING TOT 8 MEI 1948
OP WERKDAGEN VAN 10—5 UUR

KUNSTHANDEL LEFFELAAR, HAARLEM
WAGENWEG 102

den gehouden, opdat de erfgenamen de successierechten zouden kunnen betalen.

Piet Coldewij, de artiest

De koekfabriek was als bron van levensonderhoud op zijn weg gekomen en vergde veel van zijn tijd. Zijn hart was echter bij de ontplooiing van zijn artistieke gaven, waaraan hij zich rusteloos wijdde.

Graag speelde hij cello thuis of met anderen in Deventer. Hij regisseerde met veel plezier amateur-toneelgezelschappen en bezocht concerten en toneeluitvoeringen in Deventer en ook in de Randstad.

Het liefste was hij echter bezig in zijn atelier

op de bovenverdieping van de Parkelaer. In zijn jeugdijaren maakte hij enkele landschappen en stillevenen, maar zijn roem heeft hij verworven met zijn schilderijen van bloemboeketten in allerlei soorten en maten. Waren het rond 1920 boeketten in nuances van één kleur, vanaf 1930 schilderde hij ze in een grote verscheidenheid van kleuren. De kostbare verfsorten hiervoor betrok hij uit het buitenland. Veel van zijn werken hebben een glans alsof ze kortgeleden werden geschilderd.

Op exposities van zijn werk verkocht hij wel eens wat. Ook gaf hij veel ten geschenke aan familie en vrienden. Soms werkte hij op bestelling. Coldewij schilderde naar de natuur. Hij arrangeerde bloemen uit zijn tuin tot boeketten en bracht die dan over op het doek. Hij werkte meerdere dagen aan zo'n doek en soms vielen de eerste verwelkte blaadjes alweer van de bloemen af. Ook die blaadjes werden in verf vereeuwigd. Een overdreven nette opdrachtgeefster vond het maar slordig en Coldewij werkte vriendelijk de afgevallen blaadjes weer weg.

Als er in de winter weinig kleurigs uit het park te plukken viel, hielden Piet's bezige handen zich onledig met andere zaken. Hij knoopte smyrnatapijten en bekledingen voor leuning van stoelen en banken. Foto's uit catalogi van rozen en andere bloeiende planten dienden hem daarbij tot voorbeeld voor de textiele patronen. Hij nam zijn smyrnawerkje ook mee als hij op bezoek ging bij zijn oude tante, mevrouw Birnie-van Delden op landgoed 'het Hunderen'. Dan was er ook nog de fotografie. Op jeugdige leeftijd was Piet Coldewij al geïnteresseerd

in de mogelijkheid objecten voor de toekomst vast te leggen. Foto-opnamen, die gemaakt zijn rond de eeuwwisseling, getuigen daar nog van.

Pietje, het 'mietje'

Uit het voorgaande rijst het beeld op van een zondagskind en een levenskunstenaar. In een tijd dat daar nog niet over werd gesproken was de homosexualiteit van Coldewij een publiek geheim. Als familieleden aanmerkingen maakten op zijn royale levensstijl, antwoordde hij dat hij "immers niets hoefde na te laten". Hij stond bekend als vrijgevig. De later bekende pianist Gerard Hengeveld heeft op zijn kosten gestudeerd.

Voor zijn zusje Martha Coldewij, die bijna 20 jaar in leeftijd met hem verschilde, was Piet als een vader. Ze woonde vanaf de Tweede Wereldoorlog bij hem op de Parkelaer. Broer Han koos er na zijn pensionering uit de koekfabrieken eveneens domicilie.

Hoewel hij met niemand samenwoonde had Piet tijdens zijn leven een tweetal vaste vrienden, met wie hij onder andere vakantiereizen maakte. Hij liep niet met zijn geaardheid te koop, maar maakte er ook geen geheim van. Zo kon het gebeuren dat iemand, die gevraagd werd om welke Coldewij het ging, antwoordde: "O, Pietje, het Mietje"...

Het leven van Piet Coldewij geldt als een positief voorbeeld van het leven van een homo.

Het uitwendige van de middeleeuwse toren van Voorst

door Z. Kolks

In één van de vorige 'Kronieken' kon u een beknopte bouwgeschiedenis van de kerk in Voorst lezen. Van de schrijver ontving de redactie ook onderstaande, zeer gedetailleerde beschrijving van het uitwendige van de middeleeuwse toren.

Deze toren bestaat uit vijf geledingen: de drie bovenste springen ten opzichte van de twee onderste iets in.

De onderste geleding heeft vlakke zijgevels. Boven in de muurvlakken komen steigergaten voor, en één standaard-rechthoekige lichtspleet met afgeschuinde dagkanten. Aan de noordzijde bevindt dit gat zich in het midden van de gevel, aan de zuidzijde in de oosthoek.

Aan de westzijde loopt langs de voet van de gevel een sokkellijst met afschuiningsprofiel.

Deze lijst wordt in het midden doorbroken door telkens terugspringende rondbogen, bestaande uit één beuling tussen twee staven. De staven liggen in het verlengde van de rechtstanden, de beuling rust op het kapiteel van de kolonnet. De eigenlijke opening van deze van meet af aan aanwezige ingang is staand-rechthoekig en wordt overspannen door een vijfzijdige latei. Latei en rechtstanden naast de opening bestaan uit rode zandsteen in tegenstelling tot de overige onderdelen van de toren, die van tufsteen zijn vervaardigd. Boven de latei, waarin het Christusmonogram is aangebracht, bevindt zich een vlakke boogtrommel; latei en boogtrommel zijn herplaatst bij de restauratie van de toren onder leiding van architect ir. W.P.C. Knuttel in de jaren 1955-1956. Kolonnet en rechtstand hebben beide een in elkaar overlopend basement met een aan de bovenzijde afgeschuinde lijst. De kolonnet is bovendien voorzien van een kapiteel, dat een keellijstprofiel te zien geeft. Om de boog loopt een sierband, bestaande uit een reeks diamantkoppen met daarboven een rondstaaf, die onder in een punt eindigt. Links van deze band bevindt zich een steigergat.

De tweede geleding geeft per zijde drie grote, ondiepe rondboognissen te zien. De oostelijke nis aan de zuidzijde gaat grotendeels schuil achter de latere traptoren. De lisenen, die deze nissen flankeren, zijn op de hoeken breder dan in het midden. Zij zijn voorzien van basementen en kapitelen. De basementen bestaan uit een afschuiningsprofiel met – op enige afstand daarboven – een halfronde; bij de hoeklisenen eindigen zij aan de binnenste zijkant

evenwel verticaal. In het midden van de middelste nissen der zijgevels komen staand-rechthoekige venstertjes met afgeschuinde neggen voor. Op diverse plaatsen zijn de boogvelden der rondboognissen doorbroken met steigergaten.

De gevels van de derde geleding zijn eveneens verlevendigd met rondboognissen: in dit geval twee per zijde. Ook hier gaat de oostelijke nis van de zuidgevel weer voor een belangrijk gedeelte schuil. De middenlisenen zijn doorbroken met een recht-ingesneden, staand-rechthoekige lichtspleet. Steigergaten komen her en der in de gevels voor, niet alleen in de boogvelden, maar ook in de brede lisenen. Deze geleding wordt aan de bovenzijde afgesloten door een sierband, bestaande uit een reeks ruiten tussen tori.

Evenals de derde geleding is ook de vierde per zijde geleed met twee spaarvelden tussen lisenen. Deze lisenen zijn echter minder breed en sluiten rechthoekige velden in, die elk worden overspannen door een fries met drie rondboogjes. De boogjes gaan in het midden omhoog van – zowel aan de voorkant als opzij onder afgeschuinde – kraagsteentjes. Een gedeelte van het oostelijke veld aan de zuidzijde wordt weer door de traptoren aan het zicht onttrokken. De lichtspleten, die hier alleen aan de zijkanten voorkomen, zijn op dezelfde plaats aangebracht als bij de derde geleding. Wat daar over de steigergaten is gezegd geldt ook voor de vierde geleding, zij het dat men ze hier niet in de hoeklisenen aantreft.

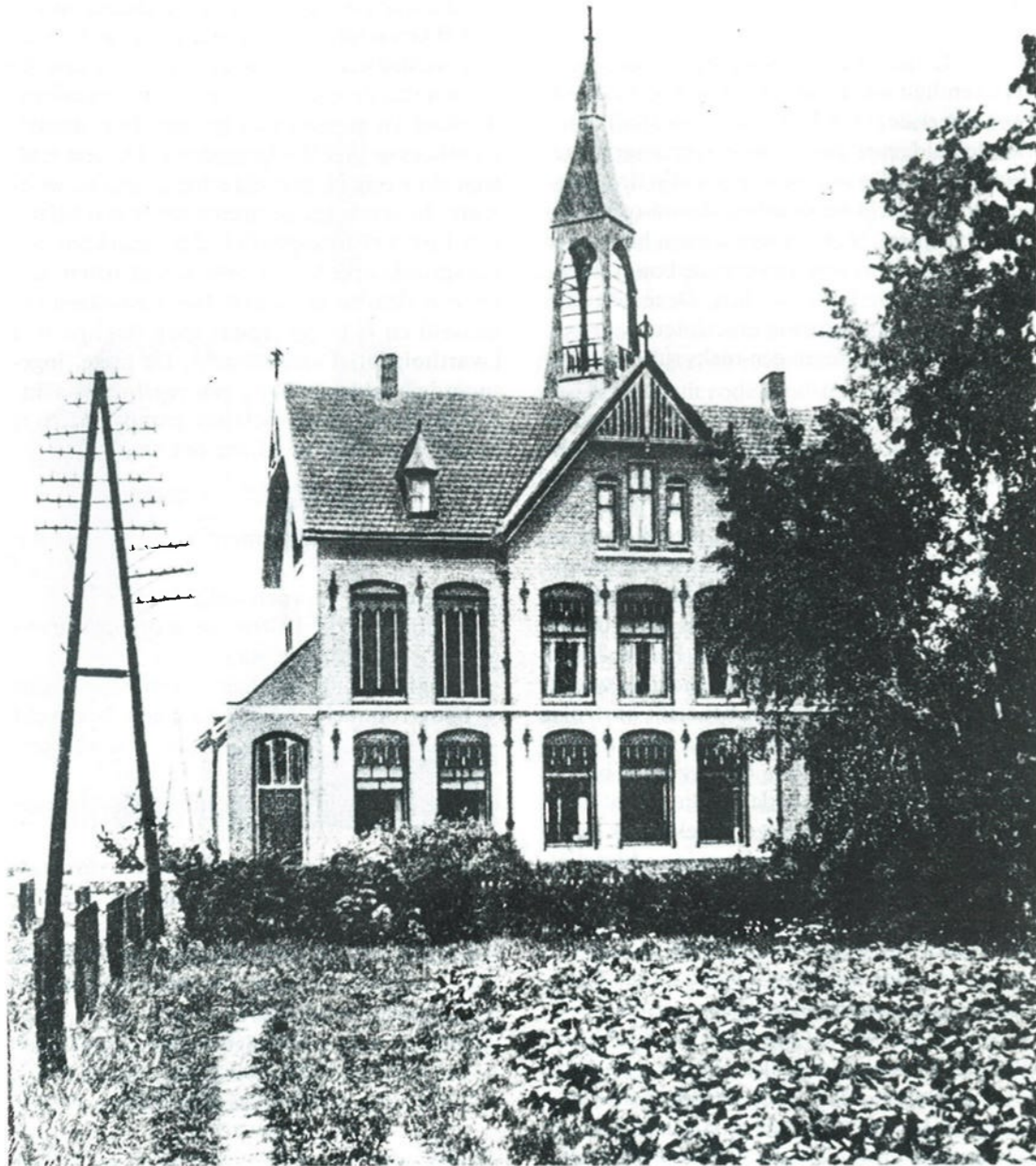
De opmerkelijk hoge, vijfde geleding heeft ongeveer hetzelfde decoratiesysteem als die daaronder: de lisenen van de vierde geleding zetten zich in die van de bovenste voort. Alleen worden de spaarvelden hier niet overspannen door rondboog-, maar door vlechtboogfriezen. Helemaal boven in de velden zijn rondbogige nissen aangebracht (één per veld), waarin twee, door een natuurstenen deelzuiltje met teerling-

kapiteel en impost gekoppelde, recht-ingesneden rondbogige galmgaten zijn uitgespaard. Deze galmgaten bevinden zich weer dichterbij de middenlisenen dan bij de hoeklisenen. De openingen aan de oostzijde liggen geheel vrij, want het dak van het bestaande, in de 15de eeuw opgetrokken schip reikt net niet zo hoog. Ook de boogvelden en in enkele gevallen eveneens de lisenen van deze geleding geven op verschillende plaatsen steigergaten te zien. Een staand-rechthoekige, recht-ingesneden lichtspleet is alleen aanwezig in de middenlisenen aan de westzijde. Boven langs de muren loopt een tufstenen lijst met torusprofiel; deze markeert het oorspronkelijke bovendek van de toren. Later zijn daarboven enkele lagen baksteen gemetseld en is er een zandstenen daklijst met kwartholprofiel aangebracht. De hoge, ingesnoerde naaldspits heeft een regelmatig-achtzijdige vorm op een vierkant grondvlak; zij is gedekt met leien in Rijnse dekking.

Verklaring van vaktermen:

- basement : voet(stuk)
- beuling : halfronde of driekwartronde staaf
- boogfries : rij kleine, even hoge bogen
- boogtrommel: vulling van een boogveld
- dagkant : staande zijde, b.v. van een venster
- diamantkop : uit acht facetten bestaande versiering
- fries : zie boogfries
- kapiteel : kopstuk van een zuil of pijler
- keellijst : holle lijst met profiel in de vorm van een kwartcirkel
- kolonnet : zuiltje
- latei : draagstuk, b.v. boven een deuropening
- liseen : weinig uitstekende muurverzwaring
- rechtstand : drager
- staaf : dun, halfronde profiel

- strek : horizontale "boog"
- torus : zie beuling

Het oude Postkantoor in 1933

Coll. O.K.V.

Het oude Postkantoor

*Het hoogste huus van Twelle
– intern een directeur –
met d'enigste telefooncelle,
een poortjen onderdeur.*

*De bakens mo'w verzetten:
Wég wachtruimte veur naam,
koel marmere loketten,
het bänksken onder 't raam.*

*Drie zaaltjes bint noe ene
onder 't gegolfd plafond.
De sfeer is hier verdwenen,
gries niet alleen de grond.*

*Achter de linker deure,
een hoge rume hal:
huus van de directeuren,
verfijning oaveral:*

*Schaakbord van zwart wit marmer,
plafonds gestucadoord,
kamertjen recht wat warmer,
't zúnlicht dat oe bekoort.*

*Drie trapp'n voert naar boaven
met holtsniewark bedekt,
kamers met heugte oaver,
zolder woar 't niet meer lekt.*

*Van buten rooie daken,
kapellen, klokkestoel;
vån balken die 't mot maken
bint binnen d'r een boel.*

*Twée deuren neudt oe binnen,
as 't onkruud is eplukt.
Wat is doar te beginnen,
dat veur de toekomst lukt?*

Tinus van het Slyck

Grafisch Museum

Drukwerk speelt ongemerkt een belangrijke rol in ons leven. Neem de krant bij het ontbijt, het pak melk, een studieboek, het bloemetjesbehang en natuurlijk niet te vergeten deze Kroniek: het is allemaal drukwerk.

Het is nu zo gewoon, maar het drukwerk heeft door de eeuwen heen een enorme ontwikkeling doorgemaakt voordat het zover was. Er is letterlijk en figuurlijk historie geschreven.

Dat kunt u zien en beleven in het Grafisch Museum te Zutphen. Men kan er zien hoe kranten en boeken werden gedrukt en gebonden, zelfs hoe het papier ervoor werd vervaardigd. Uniek is bij voorbeeld de zogenaamde Van Bommel-collectie van zeer oude boekbandstempels. Bezoekers uit heel Europa komen er naar kijken.

De tentoongestelde machines worden regelmatig aangezet door vrijwilligers, die de bezoekers van alles kunnen vertellen. Zo ziet de bezoeker een compleet ambachtelijk bedrijf van rond 1900 in werking.

Tevens zijn er regelmatig wisselende tentoonstellingen over allerlei grafische onderwerpen, zoals bankpapier, postzegels, oude prenten enzovoort.

Het Grafisch Museum in Zutphen is dus zeker een bezoek waard. De openingstijden zijn: woensdag, donderdag en vrijdag van 13.00 - 16.30 uur; zaterdag van 11.00 - 15.00 uur. Toegangsprijs per persoon f 3,-, gezinskaart f 10,-; museumkaarthouders gratis toegang. Adres: Kerkhof 16, Zutphen, telefoon 05750-42329.